

ПОГОВОР

О народноослободилачкој борби и народној револуцији како у Југославији, тако и у Србији прилично је писано. Објављени су многи зборници докумената и написано је више научно-истраживачких радова. Затим, прикупљено је и забележено врло много сећања преживелих бораца и учесника народноослободилачке борбе. Но и поред свега текста до сада није дат један шири и детаљнији преглед развоја народноослободилачке борбе у Орбији.

Поводом прославе 20-годишнице устанка народа Југославије, одбор за прославу у Србији дао је иницијативу да се напише један хронолошки преглед развоја ослободилачке борбе и револуције у Србији без претензија да то буде и научни рад. У том циљу образован је посебан Редакциони одбор у овом саставу: Антуновић Риста, Бабовић Спасенија, Васиљевић Живан, Јовићевић Павле, Лазаревић Сава, Лековић Воја, Марковић Дража, Минић Милка, Петровић Душан, Радовановић Милија, Релић Петар и Хасанагић Едиб.

Редакциони одбор организовао је рад на писању ове публикације, која ће се појавити у више књига.

Да би се олакшао рад на писању, одлучено је да се пишу прегледи борбе по ратним окрузима, с тим да се неколико суседних ратних округа обједини у једну широу територијалну целину. У том смислу цела територија Србије подељена је на осам подручја: Београд са најужом околином, централна Србија (Крагујевац, Светозарево, Пожаревац, Смедерево, Аранђеловац), јужна Србија (Ниш, Лесковац, Крушевац, Врање, Прокупље, Пирот), западна Србија (Ваљево, Шабац, Краљево, Чачак, Титово Ужице), источна Србија (Зајечар, Књажевац, Неготин, Бор), Војводина, Косово и Метохија и Санџак.

То значи да ће се преглед развоја народноослободилачке борбе у Србији штампати у осам књига. За оваку књигу образован је посебан редакциони одбор.

Редакциони одбори организовали су рад на прикупљању, сређивању и обради материјала преко окружних и среских група. Окружне групе обрађивале су добијени материјал који су

прикупљале и сређивале среске односно општинске групе сарадника. Добијени материјал од среских и општинских група окружне групе о&рађивале су тематоки у виду елабората или су га само хронолошки сређивале. На основу ових материјала и других извора сачињени су хронолошки прегледи народно-ослободилачке борбе у појединим крајевима Ср&ије.

Редакциони одбори су на многобројним састанцима својим примедбама и оценама учинили да текстови ових прегледа добију своју дефинитивну, завршну физиономију и садржину, настојећи нарочито на утврђивању веродостојности података. Тиме су пружили велику помоћ друговима који су ову прикупљену грађу обликовали у једну целину и у оваквом облику припремили је за штампу.

На овом послу, који је био врло широко организован, било је ангажовано око 500 сталних сарадника (политичких, друштвених, културних радника и историчара), а сарађивало је или помагало у раду и више институција: Завод за раднички покрет Србије, Историјски архив ПК Војводине, Историјска комисија ОК Космета, срески државни архиви, завичајни музеји, срески редакциони одбори за писање хроника из народноослободилачке борбе.

Најозбиљнија тешкоћа у целом овом раду долазила је отуда што недостају многи архивски документи, а сећања нису увек била поуздан извор.

Саобразно територијалној подели, појављује се сада и осам оваквих прегледа — свако подручје има свој преглед народноослободилачке борбе. Ови прегледи улазе у едицију под заједничким називом „Србија у народноослободилачкој борби". Едиција, према томе, представља једну јединствену целину у којој је дат целовит преглед збивања и догађаја у Србији за време рата. Међутим, и свака поједина кшига чини за себе једну целину — преглед ослободилачке борбе на одређеном подручју.

Поред тога што ће први пут дати шире и оређеније информације о народноослободилачкој борби у Србији, ова едиција послужиће свакако као грађа за исцрпнија научна истраживања.

За писаше ове кшиге било је потребно да се прикупе подаци о многобројним догађајима о којима није остало довољно аутентичних докумената да &и се на основу ших целовитије пратио развитак народноослободилачког покрета у централној Србији. Оно што се сачувало као штампани материјал или преписка између партијских руководстава, односно између појединих војних јединица, као и у архивама заплешеним од непријатеља требало је упоредити са сећањима учесника. Треба рећи такође, да се ни из сећања често нису могли добити потпуни подаци било због тога што је одмакло време, било што су сами услови илегалног рада ретко пружали прилику појединцу да сагледа целовито одређени догађај. Као основна грађа коришћени су материјали и реконструкције о раавитку покрета које су при-

премиле окружне групе. Ови материјали се налазе у Институту за историју радничког покрета Србије:

1. Историјска грађа о разитку НОП-а у крагујевачком округу на којој су радили: Благоје Стокић, Радослав Јовановић, Драгољуб Петровић, Александар Минаковић, Миливоје Петровић и Андра Милановић.

2. Историјска грађа о разитку НОП-а у аранђеловачком (односно касније крагујевачком) округу на којој су радили: Илија Јовановић Лала, Миливоје Станковић, Живомир Несторовић, Радивоје Ћусловић, Славко Зечевић, Милорад Прокић, Ђорђе Ђурић, Миша Марковић и Даница Ризнић.

3. Материјал о разитку НОП-а у младеновачком округу на коме су радили: Љубомир Живановић Брка, Александар Виторовић Цига, Светомир Костадиновић Станко, Божидарка Дамњановић Кика, Милорад Симић Жарко, Родољуб Андрић Роде, Драган Димитријевић Бели, Петар Муњас и Павле Блажић.

4. Историјска грађа о разитку НОП-а у Посавини и Тамнави на којој су радили: Јован Пенчић, Милорад Дрењанин, Павле Петковић, Андрија Мазинјанин, Миладин Ивановић и Богољуб Танасијевић.

5. Материјал о разитку НОП-а у пожаревачком округу на коме су радили: Александар Саша Марковић, Мома Марковић, Паун Шербановић, Богољуб Стојановић, Света Станојевић, Никодије Сретеновић, Владимир Пешић и Душан Лазаревић.

6. Историјска грађа о разитку НОП-а у Поморављу на којој су радили: Бошко Живановић, Дамњан Поповић, Миодраг Јовановић и Добривоје Бошковић.

7. Материјал о разитку НОП-а у доњем Поморављу на коме су радили: Зага Стоиловић, Света Ђурић и Гордана Мајсторовић. Коришћена је и књига Вите Цветковића „Извештај пише ко преживи“.

Велику помоћ у сакупљању података пружиле су друштвено-политичке скрганизације оштина и срезова на овом подручју.

Напоредо са писањем ове књиге сакупљена историјска грађа послужила је и за писање других публикација, чланака и хроника устанака појединих крајева централне Србије. Тако су се у међувремену појавиле хроника о пожаревачком округу „1200 дана“, „Први шумадиски партизански одред“, „Поморавље у НОБ 1941—1945“ и друге.

У току писања ове књиге материјали које су припремиле окружне групе допуњени су и кориговани подацима накнадно сакупљеним од појединаца који су учествовали или стицајем околности могли дати аутентичне чињенице о одређеном догађају. Коришћена су документа Војно-историјског института, Института за историју радничког покрета Србије, Института за изучавање радничког покрета а такође и разне публикације,

књиге и написи као што су: „Зборник докумената о НОР-у југословенских народа“, „Хронологија ослободилачке борбе народа Југославије 1941—1945“, „Устанак народа Југославије 1941“, едиција „Архив“ са публикованим документима из доратног и ратног периода о активности КПЈ, „Записи из ослободилачког рата“ Родољуба Чолаковића, „Дневник“ Владимира Дедијера, „Дневник 1941“ Драгојла Дудића, „За Титом“ Чедомира Миндировића, „Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945“, „Београдска операција“ као и зборници говора и написа истакнутих руководиоца КПЈ и НОП-а.

Од велике користи за реалније оцењивање и тачност података биле су усмене и писмене примедбе које су на текстове књиге стављали чланови Редакције и група за обраду материјала по појединим подручјима, као и многи другави који су били учесници и руководиоци покрета у овим крајевима централне Србије.

С А Д Р Ж А Ј

<i>Предго вор</i>	VII
ГЛАВА I	
<i>Централна Србија до почетка народног устанка</i>	
Увод	1
Обнављање партијских организација у централној Србији	12
Учвршћење организације и јачање политичког утицаја Партије на територији централне Србије.	17
Мартовски догађаји и априлски рат.	30
ГЛАВА II	
<i>Први дани оружане борбе</i>	
Партијска организација у данима припремања устанка	39
Формирање партизанских одреда.	53
Немачке блокаде у Поморављу, Космају и Посавини	80
Укидање општинских управа и разоружавања жандармеријских посада по шумадијским селима.	102
Између партизана и окупатора.	112
ГЛАВА III	
<i>Општенародни устанак</i>	
Неуспех Недићеве мобилизације.	125
Партизански батаљони у Посавини и Шумадији	129
Општенародни устанак у Поморављу.	142
Пожаревачки партизански одред	157
Саветовање у Дулену.	162
Преговори о сарадњи са групама четника Драже Михаиловића.	165
ГЛАВА IV	
<i>Ослобођене територије</i>	
„Партизанске републике“.	175
Нова народна власт око Београда, у Шумадији и Поморављу.	192
Партијска руководенва у октобру и «оови задатак — јачање партијских организација на терену.	195
Сређивање и учвршћивање војних јединица	202

Октобарске борбе у Посавини, на Космају и око Аранђеловца	211
Крагујевачко-Поморавски сектор.	228
Октобарске борбе источно од Мораве.	245

ГЛАВА V

Непријатељска офанзива

Припремање непријатељске офанзиве.	253
Новембарска непријатељска офанзива.	261
Пад Кучева.	275
Повлачење према Санцаку.	277

ГЛАВА VI

Централна Србија после повлачења партизанских одреда према Санцаку

Партијска руководства и партизани у Поморављу, око Пожаревца, Космаја и Аранђеловца.	291
Повратак Космајаца и Посавотамнаваца.	327
Припреме за обнављање одреда и пролећна „реакција“ у Космају.	352
Први шумадијски партизански одред „Милан Благојевић“	358

ГЛАВА VII

На старим бојиштима

Илегална народна власт.	363
Јачање и реорганизација Првог шумадијског одреда „Милан Благојевић“.	382
Пожаревачке чете од јесени 1942, до пролећа 1943 године	396

ГЛАВА VIII

Кад листају шуме

Пролећна офанзива партизана у Крагујевачком и Младеновачком сжругу.	407
Првомајски састанак партијских и војних руководиоца на БукулаИ.	429
Носмајски партизански одред „Раде Јовановић“	433
„Хензенова офанзиве“ у Пожаревачком округу	438

ГЛАВА IX

Формирање јединица Народноослободилачке војске Србије и августовско саветовање на Букуљи

Први батаљон Народноослободилачке војске Србије	453
Борбе са непријатељском „реакцијом“ у Шумадији у лето 1943. године.	463
Војно и политичко саветовање на Букуљи.	472
Равногорци у централној Србији.	494

Прва српска шумадијска бригада	506
Одлазак Прве шумадијске бригаде НОВС према Санцаку	520
Прва шумадијска бригада у пријеполској борби	525

ГЛАВА X

На својој терени

Централна Србија после одласка Прве шумадијске бригаде у Санцак	529
Пожаревачки одред од лета 1943. до марта 1944.	532
Борбе Првог шумадијског и Космајског одреда до формирања Привремене бригаде	545
Четнички светосавски конгрес	552
Фебруарски предах	570

ГЛАВА XI

Нова бригада

Прве пролећне борбе	583
Друга шумадијска бригада	598
Борбе са јединицама „Привремене команде шумадијских четничких корпуса“.	606
Разбијање непријатељских упоришта и одбрана жетве у Крагујевачком и Младеновачком округу	617

ГЛАВА XII

Последње борбе

Ослобођење Аранђеловца	639
Оснивање Пожаревачког партизанског одреда и припреме за операцију под Београдом	652
На прилазима Београда	665
Први дани у слободи	680

<i>Поговор.</i>	685
---------------------------	-----